

นาคมีพิษเพียงสุริโย

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ

ในหนังสือวรรณคดีของไทยนอกจากจะได้กล่าวถึงชีวิตและสภาพสังคมของคนในสมัยนั้น ๆ แล้ว วรรณคดียังได้กล่าวถึงสิ่งอื่น ๆ ทำนองเทพนิยาย เพราะเป็นสิ่งที่ซึ่งในปัจจุบันไม่มี และไม่แน่ว่าสมัยของกวีที่รจนาหนังสือเหล่านั้นไว้จะมี เช่น ต้นไม้จำพวกกล้วยพฤกษ์ ต้นนารีผล หรือจำพวกสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ ครุฑ มังกร กิเลน เป็นต้น นาคก็เป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่มักกล่าวไว้ในวรรณคดีหลายเรื่อง

นาค พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้ให้ความหมายว่า "ช้าง" ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก มีช้างสำคัญเชือกหนึ่ง คือช้างปัจจัยนาเคนทร์ (ปัจจัย + นาค + อินทร์) ซึ่งเป็นช้างคู่บ้านคู่เมือง ที่มีคุณสมบัติพิเศษ หากบ้านเมืองใดมีช้างเชือกนี้ไว้จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ดี

คราวหนึ่งเมืองกสิงคราชภูริเกิดแห้งแล้งฝนฟ้าไม่ตก กษัตริย์เมืองกสิงคราชภูริจึงแต่งตั้งพราหมณ์มาเป็นทูตทูลขอช้างปัจจัยนาเคนทร์จากพระเวสสันดร เพื่อจะให้ช้างช่วยทำให้ฝนฟ้าเมืองกสิงคราชภูริตกบ้าง (ช้างนี้คงมีคุณสมบัติเหมือนกับหน่วยทำฝนพระราชทานในปัจจุบันนั่นเอง) พระเวสสันดรก็ทรงพระราชทานให้ไปตามที่พราหมณ์ทูลขอ นัยว่าเพื่อแสดงทานบารมี แต่ถ้าพิจารณาให้ซึ่งในแง่การเมืองจะเห็นว่าพระเวสสันดรคงพิจารณาโดยต้องแท้แล้วทรงเห็นว่าเมืองกสิงคราชภูรินั้นเป็นเมืองใหญ่มีอำนาจมากกว่าเมืองสีพีของพระองค์ หากแม้ไม่ยอมเสียก่าแล้วอาจจะต้องเสียกอบกัได้ (ทำนองเดียวกับที่พระเจ้าตะเบงชเวตศักรียพม่าแสวงทุ่งขอช้างเผือกจากพระมหากษัตริย์พม่ากษัตริย์ไทยในประวัติศาสตร์ชาติไทย) แต่ชาว

เมืองสีพีคงไม่คิดสักซึ่งเช่นนี้จึงบังเกิดความเสียดายข้างขึ้นมา ดังนั้นจึงร่วมมือกันเดินขบวน
ขับไล่พระเวสสันดรออกจากเมืองสีพีไปอยู่เขาวงกต การเดินขบวนนี้จะเพิ่มมีในสมัยปัจจุบัน
เท่านั้น สมัยก่อนคงเคยมีมานานแล้วดังมีตัวอย่างในวรรณคดีเช่นนี้

นาค อีกความหมายหนึ่งคือ งูใหญ่มีชื่อเรียกหลายชื่อได้แก่ นาค นาคี อนันตนาค
ภูซังค์ วาสูกรี ลักษณะของนาคในความหมายนี้เหมือนงูแต่มีขนาดใหญ่กว่างูธรรมดาและ
มีหงอน อาจแปลงกายเป็นอะไรก็ได้

นาคมี ๒ ชนิดคือ

๑. กลชะ (เกิดบนบก) นาคอันชื่อว่ากลชะนั้นนฤมิตตนได้แต่บนบกได้ แต่ใน
น้ำนั้นนฤมิตบมิได้

๒. ชลชะ (เกิดในน้ำ) นาคอันชื่อชลชะนั้นนฤมิตตนได้แต่ในน้ำ แลบนบกได้
นฤมิตบมิได้

นาคเกิดที่ไหนก็จะนรมิตตนได้ในที่นั้น เช่นเกิดบนบกก็จะแปลงกาย (นรมิต)
ได้เฉพาะบนบก ถ้าเกิดในน้ำก็จะแปลงกายได้เฉพาะในน้ำเท่านั้น

นาคทั้งปวงจะคงคามกฏธรรมชาติดูอยู่ ๕ ประการ^๒ คือ

๑. เมื่อนาคจะเกิดก็เกิดด้วยเพศงู

๒. เมื่อนาคจะตายก็ตายด้วยเพศงู

๓. เมื่อนาคจะนอนหลับก็หลับด้วยเพศงู

๔. เมื่อนาคจะเสพเมถุนด้วยนางนาคอันเป็นชาติเสมอกันก็เสพด้วยเพศงู แต่ถ้า
จะเสพเมถุนด้วยสัตว์ชาติอื่น มีมนุษย์เป็นต้น นาคจะต้องแปลงร่างเสียก่อน

๕. เมื่อนาคจะลอกคราบเก่าของตนก็ลอกด้วยเพศงู

นาคสามารถแปลงกายได้หลายอย่าง บางทีอาจแปลงกายเป็นกระรอก เป็นมนุษย์
เป็นเทวดาก็ได้แต่นาคจะแปลงกายไม่ได้ในสถานที่เกิด ที่นอน ที่ลอกคราบ หรือในที่อยู่ของ
ตน ต่อเมื่อไปอยู่ในสถานที่อื่นจึงจะแปลงกายได้

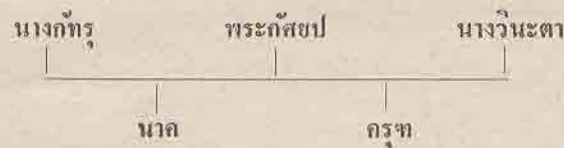
๑. พระยาภิไทย, *ไตรภูมิพิภพ*, พระนคร: พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายอดิเรก
ประจักษ์นรงค์ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๑, หน้า ๔๑.

๒. เกอพนธ์ นรินทรพร, *พจนานุกรมอ่านวรรณคดีไทย*, เชียงใหม่: วิทยาลัยครูเชียงใหม่, ๒๕๑๘,
หน้า ๑๘๖.

นาคตัวเมียเมื่อตองทองแก่จะค้ำานาจากมหาสมุทรผ่านแม่น้ำใหญ่ทั้ง ๕ คือ กงคา
ยมนา อจิรวที สรภูและมที ขึ้นไปถึงป่าหิมพานต์ที่มีถ้ำ นาคจะคลอดลูกในถ้ำ เหตุที่นาค
ต้องหาที่คลอดลูกลำบากอย่างนั้นเพราะถ้ำคลอดลูกในมหาสมุทรมีฟองคลื่นมาก และไม่ปลอดภัย
ภัยจากครุฑที่ศัตรูหมายเลขหนึ่งของตน

หลังจากคลอดลูกแล้ว แม่นาคก็จะเลี้ยงลูกจนโตอยู่ในถ้ำ ตอนจะนำลูกว่ายออกสู่มหาสมุทร
แม่นาคจะนมรมิตให้ฝนตกหนักโดยการพ่นน้ำจนนองป่าหิมพานต์ (เป็นที่มาของคำ
ว่านาคให้น้ำก็ทำ นาคให้น้ำก็ตัวในตำราโหราศาสตร์) นาคจะนมรมิตปราสาทเอาลูกขึ้นอยู่บน
ปราสาทแล้วนำเอาปราสาทและลูกของตนลอยน้ำมาถึงมหาสมุทร นาคจึงจะเอาลูกค้ำานาลงไป
อยู่ในมหาสมุทร

สาเหตุที่นาคและครุฑเป็นศัตรูกัน โดยเชื้อสายนาคและครุฑมีบิดาร่วมกัน แต่ต่าง
มารดา กัน พระบิดาคือพระกัศยป หรือกศป ซึ่งได้นามว่า พระประชาบดี (พระผู้สร้าง มี
มเหสี ๒ องค์คือ นางกัทรุกับนางอินะตา

นางกัทรุมารดาของพญานาค และนางอินะตามารดาของพญาครุฑต่างถกเถียงกันว่า
รดม้ำของพระอาทิตย์เป็นสีอะไรนางอินะตาวรดม้ำเป็นสีแดง นางกัทรุวรดม้ำเป็นสีค้ำา ในที่
สุดท้ายทำพินันกันวรดม้ำของพระอาทิตย์จะเป็นสีอะไร ถ้าใครแพ้พินันจะต้องตกเป็นทาสของอีก
ฝ่ายหนึ่ง หลังจากถกตกลงกันแล้ว นางกัทรุมารดาของพญานาค ได้เรียกสมุนที่เป็นนาคให้ไปดู
สีรดม้ำของพระอาทิตย์ว่าเป็นสีอะไร ถ้าไม่ใช่สีค้ำาก็ให้พินพิฆใส่ นาคที่ไปดูเห็นรดม้ำเป็นสี
แดงจึงพินพิฆใส่จนวนรดม้ำของพระอาทิตย์เป็นสีค้ำา เมื่อถึงเวลาที่นาคพระอาทิตย์ขับรดผ่านมาจึง
ออกไปดู ปรากฏวรดม้ำเป็นสีค้ำา นางอินะตาก็จึงตกเป็นทาสของนางกัทรุตั้งแต่นั้น^{๓๑}

ต่อมาพินนาคค่อยเสื่อมหายไป รดม้ำพระอาทิตย์ก็กลับเป็นสีแดงดังเดิม พญาครุฑ
ทราบเรื่องราวมารดาของตนถูกพจนาคโกงจึงโกรธพจนาคมาก ตั้งแต่นั้นมาพญาครุฑกับนาค
จึงเป็นศัตรูกัน ครุฑพบนาคที่ไหนก็จับนาคกินเป็นอาหารเสียทุกครั้งด้วยความแค้น

๓๑. สายสุณีย์ สุขนคร, "นักษัตรปีใหม่", อ.ส.พ. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๖ เดือนกรกฎาคม ๒๕๑๕, หน้า ๑๓-๑๔

คังนั้น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และปฏิมากรรม ตามศาสนสถาน
ที่สำคัญมักทำเป็นรูปครุฑจับนาค คังในนิราศพระบาทของท่านสุนทรภู่กล่าวว่า

“พื้นผนังหลังบัวที่ฐานบัทม์ เป็นครุฑอัครยืนเหยียบภุชงค์ขยำ

หยิกขยี้มกุมวาสุกรีกำ.....”^๔

ในหนังสืออิตรราชคำฉันท์ ได้กล่าวถึงครุฑจับนาคไว้ในการชมเมืองพลทีกของท้าว
อิตรราชว่า

“ภาพครุฑกึ่งครุฑแผ่ กรเพียงจะผาดผยอง”^๕

(อรุณผู้ไปช่วยยกหมายถึงนาค)

นาคคนหนึ่งที่กินทั่วไปรู้จักคือ พญาอนันตนาคราช เป็นพญานาคเจ็ดเศียร ชด
ตัวเป็นบัลลังก์แผ่เศียรทั้งเจ็ดปกป้องพระนารายณ์ บัลลังก์พญาอนันตนาคราชนี้ลอยอยู่เหนือ
เกษียรสมุทร (ทะเลน่านม)

ปกติพระนารายณ์ จะประทับบรมมอยู่บนบัลลังก์อนันตนาคราชนี้เรียกว่าพระ
นารายณ์บรมมสินธุ์ครั้งละนาน ๆ นับเป็นกัลป์ จนกว่าจะเกิดยุคเข็ญขึ้นในโลกจึงจะมีผู้มาทูล
เชิญให้เสด็จไปช่วยปราบยุคเข็ญ หรือคนพาล พระวิษณุกรรม (บ้างว่าพระอินทร์) จะทำหน้าที่
เป็นผู้ปลุกบรมมโดยการเป่าสังข์พระนารายณ์จึงจะขึ้นบรมม

ครั้งที่พระนารายณ์เฝ้าพระรามเป็นพระรามเพื่อปราบทศกัณฐ์ในรามเกียรติ์ พญาอนันต-
นาคราชได้แบ่งภาคมาเกิดเป็นพระลักษมณ์ พระอนุชาองค์หนึ่งของพระราม เมื่อพระลักษมณ์ถูก
ศรนาศบาตของอินทรชิตพระรามถึงกับรำพึงว่า

ไออันิจจาเจ้าลักษมณ์เอ๋ย	โง่เลยเดยมาม้วยอาสัญ
ทรงครสามเล่มคังเพลิงกัณฑ์	ปรากรภูท้าวสวรค์ชั้นฟ้า
สงครามพ่อไม่ระวังองค์	ให้ต้องศรทรงของยักษ์
เจ้าก็เป็นบัลลังก์นาคา	มาแพ้นาคอสุธาธารณ์” ^๖

๔. สุนทรภู่, “นิราศพระบาท” *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*, พระนคร สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๒,
หน้า ๑๓๒.

๕. พระยาศรีสุนทรโวหาร (ต้น ตาลักษณ์), *อิตรราชคำฉันท์*, พระนคร โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๕,
หน้า ๖

๖. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, *รามเกียรติ์* พระนคร แพร่พิทยา, (พิมพ์ครั้งที่ ๖), ๒๕๑๔
หน้า ๖๑๕

ในรามเกียรติ์ตอนกำเนิดนางมณฑิไธได้กล่าวไว้ว่า นางนาคคนหนึ่งได้ขึ้นมาจาก
บาดาล แปลงกายสมสู่กับกิ้งกือ ฤๅษีสัตว์ไปพบเข้าจึงเอาไม้เท้าเคาะเพื่อให้รู้สึกตัว นางนาค
อับอายและคิดแค้นฤๅษีทั้งสี่มาก

วันหนึ่งนางนาคจึงขึ้นมาแอบฟังพิษใส่อ่างน้ำนมวัวที่ฤๅษีทั้งสี่ใช้ดื่ม หวังให้ฤๅษี
ตายด้วยพิษของตน นางกบตัวหนึ่งซึ่งเคยได้รับทานเศษน้ำนมวัวจากฤๅษีอยู่ทุกวันเห็นเหตุ-
การณ์เข้า ด้วยความมกตัญญูนางกบจึงกระโดดลงในอ่างน้ำนมที่มีพิษของนางนาคนั้นนางกบจึง
ตาย เมื่อฤๅษีทั้งสี่ออกมาจะดื่มน้ำนมเห็นนางกบตายอยู่ เกิดความสงสัยจึงจับชีวิตกบขึ้นมา
ถามครั้น ได้ทราบความจริงแล้วฤๅษีจึงตอบแทนความมกตัญญูของนางกบโดยชุบนางกบเป็น
มนุษย์ชื่อว่า นางมณฑิไธ เมื่อทศกัณฐ์มีความชอบในการยกเขาพระสุเมรุที่เอียงให้ตั้งตรงเหมือน
เดิมได้ ทศกัณฐ์ได้นางมณฑิไธเป็นรางวัลจากพระอิศวร แต่ระหว่างนำนางกลับเมืองก็ถูกพาลี
แย่งไปกลางทาง นางมณฑิไธจึงตกเป็นชายาของพาลี มีลูก ๑ คนชื่อองคต เมื่อกลับไปเป็น
มเหสีของทศกัณฐ์ มีบุตร ๑ คนคือ นางสีดา มีโอรสอีก ๑ คนคือ เมฆพัด หรืออินทรชิต
สาเหตุที่นางมณฑิไธได้กลายเป็นคนก็เพราะนางนาคนี่เอง

ในหนังสือลิลิตนารายณ์สิบปาง ปางที่ ๒ กุมารวาทาร พระนารายณ์โอวาทารเป็น
เต่ารองรับภูเขามันทร ในการกวณเกษียรสมุทรของเทวดาเพื่อทำให้เกิดน้ำอมฤตใครดื่มแล้วจะ
ได้ไม่ตาย การกวณครั้งนั้นก็ใช้พญานาคเป็นเชือกพันรอบภูเขามันทรเพื่อให้เทวดาและยักษ์ใช้
จับดึงให้ภูเขาหมุน

เอามันทรโชคล้ำ	โลกา
มาเถิกเปนไม้กวณ	น่านน้ำ
เอาวาสุกรีมา	เปนเชือก
ข้าจะไปช่วยคำ	โชคหลวง ^๑

เมื่อเกิดน้ำอมฤตขึ้นมา พญากรุฑได้แอบเอาน้ำอมฤตไปให้พญานาค เพื่อไถ่ตัว
มารดาของตนที่ยังตกเป็นทาสนางกัทรุมารดาของนาคอยู่ พระอินทร์ติดตามไปแย่งเอาน้ำอมฤต
คืน เกิดสู้รบกับพญากรุฑแต่สู้พญากรุฑไม่ได้ พระอินทร์จึงทูลให้พระนารายณ์มาช่วยรบกับ

๑. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *ลิลิตนารายณ์สิบปาง*, พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร,
๒๕๑๔ หน้า ๑๕

พญาครุฑ การต่อสู้ไม่มีใครแพ้ใครชนะ พญาครุฑไปบอกพญานาคว่าได้น้ำอมฤตมาให้แล้ว แต่ได้ทำน้ำอมฤตหกเสือกกลางทาง ให้พญานาคไปดื่มเอาเอง พญานาคมาค้นหาในตอนเช้าเห็น น้ำค้างอยู่ตามใบหญ้าคา พญานาคสำคัญว่าเป็นน้ำอมฤตจึงใช้ลิ้นเลียน้ำตามใบหญ้าคา จึงถูก หญ้าคาบาดลิ้นกลายเป็นสองแฉกตั้งแต่นั้นมาลูกนาค หลานนาค จึงมีลิ้นเป็นสองแฉก

นอกจากนิเวศวิทยาไทยเรื่องสังข์ทองก็มีพญานาคเข้าไปเกี่ยวข้องกับตอนที่พระสังข์ถูก จับถ่วงน้ำ พระสังข์ตกลงไปในปล่องเมืองบาดาล ท้าวภุชงค์ซึ่งเป็นพญานาคได้นำพระสังข์ไป เลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม

เที่ยวเล่นมาเห็นกุมาร

เห็นคิดลุ่มกุ่มก็แจ้งใจ

โฉมศรีบริสุทธิมีมนุษย์น้อย

ภูซังค์สงสารกุมาร

จับกรซ้อนองก็เห็นกงจักร

จะเกิดเหตุเภทพาลประการใด

จะเอาเจ้าไปไว้เป็นลูกยา

แล้วแก้ศัลยาปล้นทันที

นอนจมดินทานธารไหล

ถูกใครทิ้งถ่วงลงกองคา

กระจี้กระจอยน่ารักหนักหนา

เข้าต้องรู้ว่าไม่บรรลัย

น้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่

ใครช่างทำได้ไม่ปราณี

เห็นว่าบุญหนักศักดิ์ศรี

นาคีอุ้มพาไปบาดาล^๘

ต่อมาพญานาคเห็นว่ามนุษย์จะอยู่เมืองบาดาลลำบาก จึงได้เนรมิตสำเภาทองส่ง พระสังข์ ไปให้นางพันธุรัตนัยกับผู้ใจดีเลี้ยง จนพระสังข์แอบไปชุบตัวในบ่อทองกลายเป็นพระ-สังข์ทอง ขโมยรูปเงาะเกือกแก้ว และไม้เท้าของนางพันธุรัตนั้นไป พระสังข์ทองได้แต่งงาน กับนางรจนา ธิดาท้าวสามล ตอนหลังได้ครองเมืองอย่างมีความสุข

ในเรื่องพระนล เมื่อพระนลถูกตัวกลีเข้าสิง และแพ้พนันสกาจนต้องเสียเมือง เสีย ทรัพย์สมบัติตลอดจนต้องพลัดพรากกับนางทมยันตี พระนลได้ช่วยพญานาคกรรโกฏกให้พ้น คำสาปของฤๅษี พญานาคจึงตอบแทนบุญคุณของพระนลโดยกักพระนลให้พิษนาคแก่ไปหัวร้าง ตัวกลีที่สิงอยู่ในร่างพระนลหนีไม่ได้จึงต้องออกจากตัวพระนล และพิษนาคทำให้รูปร่างของ พระนลเปลี่ยนแปลงไป

๘. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, "สังข์ทอง" บทละครนอกรวม ๖ เรื่อง, พระนคร : สำนัก พิมพ์คลังวิชา, ๒๕๐๘, หน้า ๕๘.

ก้าวย่างพลางนับคำเนน	สิบก้าวบ่เกิน
จิงกรรโกฏุกกนรินทร์	
อำนาจพระยานาคินทร์	พระนลนฤบดินทร์
พระรูปก็กลับกลายเป็น	
ผิดแปลกแปลกเปลี่ยนเพี้ยนไป	พิศฤกษไนย
บ่อาจารย์จักสักคน ^๕	

พระนลหลังจากรูปร่างเปลี่ยนไปได้เปลี่ยนชื่อเป็น วาหุ กุ ไปเป็นสารถีของพระฤ-
 กษมา ต่อมาได้พบกับนางทมยันตีและได้รับราชสมบัติคืน

หนังสือชาตก ซึ่งว่าด้วยเรื่องพระชาติต่างๆ ของพระโพธิสัตว์ ก่อนที่จะประสูติ
 เป็นพระสิทธัตถะและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งมีพระชาติสำคัญอยู่ ๑๐ ชาติ เรียกว่าพระเจ้า
 ได้แก่ พระเทมีย์ พระชนก พระสุวรรณสาม พระเนมิทร พระมโหสถ พระภริทัต พระ-
 จันทรกุมาร พระวิฑูร และ พระเวสสันดร

พระชาติที่เป็นพระภริทัตนั้นเกิดเป็นพญานาค โดยมีเรื่องว่า พระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติเมืองพาราณสีมีพระราชโอรสคือพระพรหมทัตกุมาร ต่อมาพรหมทัตกุมารได้
 นางนาคมาณวิกาเป็นมเหสีมีโอรสและธิดา ๒ องค์ คือท้าวสาครพรหมทัต กับนางสมุทรชา
 เมื่อพรหมทัตกุมารได้ครองเมืองพาราณสีแทนพระราชบิดาซึ่งเสด็จสวรรคต นางสมุทรชาได้
 เป็นมเหสีของท้าวจตรฐ พญานาคแห่งเมืองบาดาล มีโอรส ๔ พระองค์ คือ สุกัณฐกุมารทัต-
 กุมาร สุโภคกุมาร และอริฏฐกุมาร

ทัตตกุมารเป็นผู้เฉลียวฉลาด เคยช่วยแก้ปัญหาให้พระอินทร์ จึงได้นามว่าภริทัต
 ออยากเสวยสุขในสรวงสวรรค์ เช่นพระอินทร์จึงออกไปรักษาศีลอยู่ในอุทยานแห่งนาค แต่เห็น
 ว่าจะบำเพ็ญสมาธิ ไม่ได้จึงขึ้นจากบาดาลไปบำเพ็ญเพียรยังริมฝั่งแม่น้ำยมนา ภายหลังจึงถูก
 พรหมณ์อาลัยพายนจับไปแสดงตามที่ต่างๆ ได้รับทุกข์กรรมมากแต่พระภริทัตก็ข่มโกรธเพื่อ
 รักษาศีลไว้ ในที่สุดพี่น้องของพระภริทัตตามมาช่วยเหลือพระภริทัตจึงบำเพ็ญศีลจนสำเร็จ

ในพระพุทธศาสนาที่มีกล่าวถึงพญานาคอยู่ด้วยหลายตอนดังนี้คือ

๕. กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, พระนลคำฉันท์, พระนคร : กลังวิทยา, ๒๕๑๑, หน้า ๑๑๘

เช้าวันที่พระสิทธัตถะจะตรัสรู้ในวัน นางสุชาดาได้นำข้าวนมธูปายาสไปเพื่อถวาย เทวดา เมื่อเห็นพระสิทธัตถะประทับนั่งอยู่ใต้ต้นโพธิ์ก็สำคัญว่าเป็นเทวดา นางจึงถวายข้าว พร้อมทั้งถาดทองคำใส่ข้าว พระสิทธัตถะเสวยแล้วจึงลอยถาดลงในแม่น้ำเนรัญชรา ถาดทองคำ ได้จมลงไปยังเมืองบาดาล ไปกระทบกับถาดทองคำใบเก่า พญากาลภุชคินทร์ได้ยินจึงทราบว่าจะ มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่อีกองค์หนึ่ง

ในตอนเช้าที่พระพุทธรูปแล้วและเสด็จประทับเสวยวิมุตติสุขอยู่ใต้ต้นมุจลินทร์ (ต้นจิก) พญานาคชื่อมุจลินทร์ก็ได้มาขอตัวเป็นบัลลังก์แล้วแผ่พังพานบังแดดบังฝนถวาย จาก พุทธประวัติตอนหนึ่งเองปฏิมากรจึงได้สร้างปฏิมากรรมพระพุทธรูปปางนาคปรกขึ้นสักการะ

ครั้งหนึ่งพระพุทธรูปองค์เสด็จถึงอาศรมของอูรุเวลกัสสป ซึ่งเป็นชฎิลผู้เคร่งครัดใน การเช่นสรงบวชอยู่ตามลัทธิพราหมณ์ อูรุเวลกัสสปมีอาศรมอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา และมี สาวกราว ๕๐๐ คน พระพุทธรูปขออนุญาตพักในโรงไฟเก่าแต่อูรุเวลกัสสปห้ามไว้อ้างว่าใน โรงไฟมีพญานาคอนันตพิชรายอาศัยอยู่ เมื่อพระพุทธรูปยืนแน่จะประทับที่นั่นแน่ ชฎิลจึงจำ ยอม พระพุทธรูปเสด็จเข้าไปในโรงไฟเก่า พญานาคก็พ่นพิษหมายทำร้ายพระพุทธรูป แต่ ในที่สุดก็ถูกปราบจนกลายเป็นงูตัวเล็กนอนชดอยู่ในบาตร พระพุทธรูปจึงตรัสเทศนาสั่ง สอนชฎิลจนชฎิลและสาวกเต็มใสขอบวชในพุทธศาสนา เหตุการณ์ครั้งนี้นับเป็นการรับพระ- สงฆ์เข้าบวชในพุทธศาสนามากที่สุด

อีกครั้งหนึ่งมีพญานาคคนหนึ่งมีศรัทธาแก่กล้าในพุทธศาสนาจึงแปลงกายเป็น มนุษย์มาบวช วันหนึ่งพระภิกษุองค์หนึ่งแอบเห็นพระภิกษุพญานาคจำวัดในเพศของนาค (นาคจะนอนหลับในเพศงูตามธรรมชาติ) จึงนำความ ไปกราบทูลพระพุทธรูปเจ้าพระพุทธรูปเจ้า ตรัสตามพระภิกษุพญานาคก็ได้ความจริงว่าเป็นนาคแปลงกายมาบวช พระองค์จึงตรัสว่าสัตว์ เจริญงานบวชไม่ได้จึงให้พระพญานาคลาเพศสมณเสีย พญานาคสลดมาก จึงทูลขอว่า แม้คน จะบวชเองไม่ได้ก็ขอให้ผู้อื่นบวชแทนโดยขอให้ใช้ชื่อว่า "นาค" ก่อนบวชเถิด พระพุทธรูปเจ้า ทรงประทานตามคำขอ ตั้งแต่นั้นมาจึงมีธรรมเนียมเรียกผู้บวชว่า "นาค" (หมายถึงผู้ประเสริฐ ผู้ไม่ทำบาป) มีประเพณีทำขวัญนาค ขานนาค บวชนาค และตอนบวชพระอุปัชฌาย์จะต้อง ถามนาค (ผู้บวช) ว่า "มนุสฺสโสติ" (ท่านเป็นมนุษย์ใช่ไหม) นาคก็ต้องตอบว่า "อาม ภนฺเต" (ใช่แล้ว พระเจ้าข้า) สืบต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

จากวรรณคดีมาถึงพุทธประวัติ และกระทั่งในประวัติศาสตร์ชาติไทยยังมีตำนานเกี่ยวกับนาคเข้ามามีบทบาทเช่นในพงศาวดารเหนือ ได้กล่าวว่ามารดาของพระร่วงมีเชื้อสายมาจากนาค เพราะแม่เป็นนางนาค

ในพงศาวดารกรุงเก่ากล่าวว่ พระเจ้าจันทราชา ทรงสร้างเมืองสุโขทัย วันหนึ่งพระองค์เสด็จประพาสป่า ไปพบนางกุมารีคนหนึ่ง ได้ร่วมอภิรมย์กัน ต่อมาจึงทราบว่านางเป็นนางนาค นางนาคทูลลาพระเจ้าจันทราชากลับไปอาศัย “ครั้นอยู่มานางนาคกุมารีนั้นมีครรภ์ถึงวันกำหนดคลอดแล้วจึงขึ้นมายังเมืองมนุษย์ตกฟองไว้ในไร่อ้อยแห่งหนึ่ง ฟองนั้นโตประมาณเท่าผลมะพร้าวหัว ครั้นแล้วนางนาคกุมารีก็นอนหลับไปสู่นาคพิภพดังเก่า”^{๑๐} กุมารที่เกิดจากฟองไข่ของนางนาคนี้คือ พระร่วง ต่อมาได้ครองกรุงสุโขทัย

ในพงศาวดารโยนกได้กล่าวถึงอาณาจักรโยนกเชียงแสนว่า พระเจ้าสิงหนวัต กษัตริย์ล้านนาไทยพระองค์หนึ่ง ได้ร่วมกับพญานาคชื่อพันธนาคราชสร้างเมืองใหม่ขึ้นริมฝั่งแม่น้ำสายแถบเมืองเชียงราย ให้ชื่อว่าเมืองนาคพันธุสิงหนวัตนคร ต่อมาเปลี่ยนเป็นนาเคนทร์ นาคนคร โยนกนาคนคร และ โยนกเชียงแสน

เมื่อกล่าวมาถึงนาคที่บวชได้และแต่งงานกับคนได้น่าจะไม่ใช่สัตว์เดรัจฉานเสียแล้ว อาจเป็นชนชาติใดชนชาติหนึ่งที่นับถือนาคหรือผู้ และเป็นชนชาติที่ไม่เจริญจึงไม่ค่อยมีชื่อปรากฏ

จิตร ภูมิศักดิ์ กล่าวว่า “พวกนาคเป็นชนชาติส่วนน้อยทางตะวันออกสุดของอินเดีย ติดพรมแดนพม่า อยู่ ณ บริเวณเทือกเขานาค (Naga Hills) เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอัสสัม แต่พวกพญานาคได้ร่วมกันต่อสู้มานานปีจนใน พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้มีการยินยอมจากรัฐบาลแห่งสหภาพอินเดียให้จัดตั้งเป็นรัฐนาค (Nagaland) ขึ้น”^{๑๑}

นาคเป็นชนชาติที่ป่าเถื่อนและลือชื่อในประเพณีเล่าห้วงมนุษย์ “ในยุคพุทธกาลนั้น สังคมอินเดียทั่วไปจะต้องไม่ยอมรับชนเผ่านาคหรือนาคว่าเป็นคน คงถือเป็นดั่งค่างหรือแมง

๑๐. หลวงประเสริฐอักษรนิติ, พระราชพงศาวดารกรุงเก่า, พระนคร : คลังวิทยา ๒๕๑๕ หน้า ๑๒

๑๑. จิตร ภูมิศักดิ์, “นาคหรือนาคา”, ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาวและขอมและลักษณะทางสังคมของชนชาติ, พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๘ หน้า ๑๘๕

กะเทป้าเดือน แม้จะพูดภาษาคนรู้เรื่องก็ยังทายอมรับว่าเป็นคนไม่ฉะฉานจึงไม่ยอมรับเข้าบวช
ในพุทธศาสนา”^{๑๒}

นาคมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาตั้งแต่โบราณกาล ทั่วราชอาณาจักร
เท่าทุกวันนี้ ตามวัดวาอารามต่างๆ จะมีภาพวาด หรือภาพปั้นแกะสลักเป็นรูปนาค ตามเชิง
บันไดวัดทางภาคเหนือนิยมสร้างเป็นรูปนาค ส่วนประกอบของโบสถ์ไทยส่วนหนึ่งเรียกว่า
“นาคสะดุ้ง” คือส่วนที่ทำเป็นตัวนาคอยู่ที่หน้าบันซึ่งมีตัวตอมเกี่ยวกับหัวแปหาญ ถ้าตัวตรง
ทอดลงมาตามหน้าบันเรียกว่า “นาครวย”

เรือในกระบวนเสด็จพยุหยาตราทางชลมารคก็มีเรือที่ทำเป็นรูปนาคคือเรืออนันต-
นาคราช นอกจากนี้นาคยังเป็นหนึ่งในสิบสองนักษัตรของการนับปีไทย คือ ปีมะโรง (หมายถึง
ถึงงูใหญ่หรือพญานาค) ทั้งๆ ที่นาคไม่มีตัวตน นาคเป็นเพียงจินตนาการของกวีที่เขียนไว้ใน
วรรณคดีเท่านั้น แต่จิตรกรและปฏิมากรได้ถอดคำพูดของกวีออกมาเป็นรูปเป็นร่างขึ้นดีจิตร
พิสดารที่เดียว นี่คือความเกี่ยวข้องระหว่างวรรณคดีกับสังคมของไทย

๑๒. เรืองเดยวกัน, หน้า ๑๕๕

เอกสารอ้างอิง

เกื้อพันธุ์ นรินทรภาพ, พื้นฐานการอ่านวรรณคดีไทย, เชียงใหม่: วิทยาลัยครู เชียงใหม่, ๒๕๑๘, หน้า ๑๘๖.

จิตร ภูมิศักดิ์, "นาค หรือนาคา", ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ, พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๙, หน้า ๓๙๕-๓๙๙

ประเสริฐอักษรนิติ์, หลวง, พระราชพงศาวดารกรุงเก่า, พระนคร: กลังวิทยา, หน้า ๑๒.
พระพุทธรยอดฟ้า, พระบาทสมเด็จพระเจ้า, รามเกียรติ์ พระนคร: แพร่พิทยา, (พิมพ์ ครั้งที่ ๖), ๒๕๑๔, หน้า ๖๑๙.

พระพุทธรยอดฟ้า, พระบาทสมเด็จพระเจ้า, "สังข์ทอง", บทละครนอกกรวม ๖ เรื่อง, พระนคร: กลังวิทยา, ๒๕๐๘, หน้า ๕๙

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเจ้า, ลิลิตนารายณ์สิบปาง, พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาการ, ๒๕๑๔ หน้า ๓๕

พิทยาลงกรณ์, กรมหมื่น, พระนลคำฉันท์, พระนคร: กลังวิทยา, ๒๕๑๑, หน้า ๑๑๘
ลิไทย, พระยา, ไตรภูมิพิทยา, พระนคร: พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายอติเรก ประชัณรณรงค์ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๗, หน้า ๔๑

ศรีสุนทรโวหาร, พระยา, (ผัน สาลักษณ์) อิตรราชคำฉันท์, พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๕, หน้า ๖

สายสุนีย์ สุนทร, "นักษัตรปใหม่", อ.ส.ท. ปีที่ ๖ เดือนมกราคม ๒๕๑๙, หน้า ๑๓-๑๔
สุนทรภู์, "นिरาศพระบาท", ชีวิตและงานของสุนทรภู์ พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาการ, ๒๕๑๕, หน้า ๑๓๒